

формування й розвиток особистісних професійно-важливих якостей, підвищення якості підготовки фахівців загалом. Головним завданням заходів психолого-педагогічного супроводу є досягнення функціонального комфорту, за якого засоби та умови навчальної діяльності відповідають функціональним можливостям організму, навчання супроводжується позитивним ставленням до нього за умови адекватної мобілізації фізіологічних і психічних функцій, що забезпечує збереження здоров'я, високу працездатність та професійне довголіття.

Перспективи подальших розвідок напряму вбачаємо у розробці та впровадженні інноваційних моделей психолого-педагогічного супроводу, які враховують індивідуальні особливості здобувачів освіти, їхні професійні інтереси, мотивацію та психологічну готовність до майбутньої діяльності.

СПИСОК ДЖЕРЕЛ

1. Бех І. Д. Психологічний супровід особистісно зорієнтованого виховання. *Початкова школа*. 2004. № 3. С. 4.

2. Кокун О. Психологія професійного становлення сучасного фахівця: Монографія. К.: «Інформаційно-аналітичне агентство». 2012. 200 с.

3. Курило О. Психолого-педагогічний супровід індивідуально-креативного професійного становлення майбутніх інженерів-педагогів харчової галузі. *Збірник наукових праць Уманського державного педагогічного університету*. 2022. № 3. С. 34–41. <https://doi.org/10.31499/2307-4906.3.2022.265914>

4. Ложкін Г.В., Сьомін С.В., Пеньковський С.В. Військова психологія: терміни, поняття, визначення. Словник-довідник: Навч. посібник. К.: ІЗМН, 1996. 144 с.

5. Психологічне супроводження військовослужбовців в діяльності за екстремальних умов / за ред. Г.В. Ложкіна. К.: В/ч А 0515, 2003. 140 с.

6. Семененко І. Є. Педагогічний супровід як психолого-педагогічна проблема. *Педагогіка формування творчої особистості у вищій і загальноосвітній школах* : збірник наук. пр. 2013. Вип. 29 (82). С. 346–351.

7. Чарнецькі К. Психологія професійного розвитку особистості: автореф. дис... д-ра психол. наук: 19.00.07. Ін-т педагогіки і психології проф. освіти АПН України. К., 1999. 44 с.

REFERENCES

1. Bekh, I. D. (2004). *Psycholohichnyy suprovod osobystno zoriyentovanoho vykhovannya* [Psychological support of personality-oriented education]. *Pochatkova shkola*. № 3. S. 4. [in Ukrainian]

2. Kokun, O. (2012). *Psycholohiya profesynoho stanovlennya suchasnoho fakhivtsya* [Psychology of professional development of a modern specialist]: Monohrafiya. K.: «Informatsiyno-analitychne ahentstvo». 200 s. [in Ukrainian]

3. Kurylo, O. (2022). *Psycholoho-pedahohichnyy suprovod individual'no-kreatyvnoho profesynoho stanovlennya maybutnikh inzheneriv-pedahohiv kharchovoyi haluzi* [Psychological and pedagogical support of individual and creative professional development of future food industry engineers-teachers]. *Zbirnyk naukovykh prats' Umans'koho derzhavnoho pedahohichnoho universytetu*. № 3. S. 34–41. <https://doi.org/10.31499/2307-4906.3.2022.265914> [in Ukrainian]

4. Lozhkin, H. V., S'omin, S. V., Pen'kovskyy, S. V. (1996). *Viys'kova psykholohiya: terminy, ponyattya, vyznachennya* [Military psychology: terms, concepts, definitions]. *Slovyk-dovidnyk: Navch. posibnyk*. K.: IZMN.144 s. [in Ukrainian]

5. *Psycholohichne suprovodzhennya viys'kovosluzhbovtiv v diyal'nosti za ekstremal'nykh umov* (2003) [Psychological support of military personnel in activities under extreme conditions] / za red. H.V. Lozhkina. K.: V/ch A 0515. 140 s. [in Ukrainian]

6. Semenenko, I. YE. (2013). *Pedahohichnyy suprovod yak psykholoho-pedahohichna problema* [Pedagogical support as a psychological and pedagogical problem]. *Pedahohika formuvannya tvorchoyi osobystosti u vyshchii i zahal'noosvitniy shkolakh* : zbirnyk nauk. pr. Vyp. 29 (82). S. 346–351. [in Ukrainian]

7. Charnetski, K. (1999). *Psycholohiya profesynoho rozvytku osobystosti* [Psychology of professional development of the individual]: avtoref. dys... d-ra psykhol. nauk: 19.00.07. In-t pedahohiky i psykholohiyi prof. osvity APN Ukrayiny. K. 44 s. [in Ukrainian]

ВІДОМОСТІ ПРО АВТОРІВ

ФІЛОНЕНКО Оксана – доктор педагогічних наук, професор, завідувач кафедри освітніх наук Центрально-українського державного університету імені Володимира Винниченка.

Наукові інтереси: професійна підготовка майбутнього педагога; розвиток освіти й педагогічної думки в Україні у другій половині XIX – XX столітті.

МЕЛЬНИЧУК Максим – кандидат юридичних наук, докторант Вінницького державного педагогічного університету імені Михайла Коцюбинського.

Наукові інтереси: психолого-педагогічна підготовка майбутніх фахівців.

INFORMATION ABOUT THE AUTHORS

FILONENKO Oksana – Doctor of Pedagogy, Professor, Head of the Department of Educational Sciences of Volodymyr Vynnychenko Central Ukrainian State University.

Scientific interests: professional training of the future teacher; development of education and pedagogics in Ukraine in the 2nd half of the 19th – 20th centuries.

MELNYCHUK Maksym – PhD. (Law), Doctoral Student of Vinnytsia Mykhailo Kotsiubynskyi State Pedagogical University.

Scientific interests: psychological and pedagogical training of future specialists.

Стаття надійшла до редакції 19.03.2026 р.

Стаття прийнята до друку 29.03.2026 р.

УДК 378.017:355.58-047.22(045)

DOI: 10.36550/2415-7988-2026-1-223-549-554

ISSN 2415–7988 (Print) ISSN 2521–1919 (Online)

КРАВЧЕНКО Леся –

доцент кафедри техніко-технологічних дисциплін, охорони праці та безпеки життєдіяльності Уманського національного університету
ORCID: <https://orcid.org/0000-0001-7012-3709>
e-mail: kravchenkolesiav@gmail.com

ЛЮЛЬЧЕНКО Вячеслав –

доцент кафедри техніко-технологічних дисциплін, охорони праці та безпеки життєдіяльності

Уманського національного університету
ORCID: <https://orcid.org/0000-0002-6728-4744>
e-mail: slulchenko@ukr.net

ОРЛОВА Ольга –

доцент кафедри техніко-технологічних дисциплін,
охорони праці та безпеки життєдіяльності
Уманського національного університету
ORCID: <https://orcid.org/0000-0003-4108-950X>
e-mail: oolga2475@gmail.com

ФОРМУВАННЯ КОМПЕТЕНТНОСТІ З ЦИВІЛЬНОГО ЗАХИСТУ У ЗДОБУВАЧІВ ВИЩОЇ ОСВІТИ ЯК СКЛАДОВОЇ КУЛЬТУРИ БЕЗПЕКИ

У статті досліджено формування компетентності з цивільного захисту як складової культури безпеки у здобувачів вищої освіти. Проаналізовано наукові та педагогічні дослідження вітчизняних і зарубіжних авторів, які підтвердили, що окрім опанування фахових компетентностей, здобувач вищої освіти повинен сформувати компетентність з цивільного захисту, яка передбачає високий рівень готовності діяти у надзвичайних ситуаціях, запобігати ризикам, організувати безпечне середовище та вміти зберегти як власне здоров'я і життя, та і тих хто поряд. Виокремлено складові освітнього процесу, які будуть реалізовані через основний освітній компонент «Безпека життєдіяльності та основи охорони праці». З метою підвищення ефективності формування компетентності з цивільного захисту авторами пропонується надання здобувачам можливості обирати дисципліни вільного вибору відповідного спрямування: як «Небезпеки в сучасному урбанізованому середовищі», «Європейські безпекові механізми», «Соціально-екологічна безпека життєдіяльності» та інші. Наступною складовою є реалізація неформальної та інформальної освіти, яка передбачає самоорганізовану освіту через онлайн-курси, роботу з віртуальними лабораторіями, участь у професійних спільнотах, наукове самонавчання та застосування набутих знань у практичних завданнях. Особлива увага приділяється участі здобувачів вищої освіти у безпекових зустрічах, тренінгах, семінарах та інших заходах, організованих закладом вищої освіти спільно з фахівцями Червоного Хреста, Національної поліції та ДСНС України. Реалізація цих компонентів інтегрує формальну та неформальну освіту, сприяє розвитку практичних навичок, формує критичне мислення та компетентність майбутніх фахівців у сфері цивільного захисту, забезпечуючи здатність створювати, дотримуватися та вдосконалювати безпечні умови праці, ефективно реагувати на надзвичайні ситуації, мінімізувати ризики у професійній та повсякденній діяльності та підтримувати культуру безпеки у професійній діяльності.

Ключові слова: заклад вищої освіти, освітній процес, компетентність з цивільного захисту, здобувач, безпека.

KRAVCHENKO Lesia –

Senior lecturer of the department of technical and technological disciplines, labor protection and life safety
Uman National University
ORCID: <https://orcid.org/0000-0001-7012-3709>
e-mail: kravchenkolesia@gmail.com

LYULCHENKO Vyacheslav –

Senior lecturer of the department of technical and technological disciplines, labor protection and life safety
Uman National University
ORCID: <https://orcid.org/0000-0002-6728-4744>
e-mail: slulchenko@ukr.net

ORLOVA Olga –

Senior lecturer of the department of technical and technological disciplines, labor protection and life safety
Uman National University
ORCID: <https://orcid.org/0000-0003-4108-950X>
e-mail: oolga2475@gmail.com

DEVELOPING CIVIL PROTECTION COMPETENCIES AMONG HIGHER EDUCATION STUDENTS AS A COMPONENT OF SAFETY CULTURE

This article examines the development of civil protection competencies as a component of safety culture among higher education students. Scientific and pedagogical studies by domestic and foreign authors have been analyzed, confirming that in addition to mastering professional competencies, higher education students must develop civil protection competencies, which entail a high level of readiness to act in emergency situations, prevent risks, organize a safe environment, and be able to protect both their own health and lives and those of others. The components of the educational process that will be implemented through the core educational component "Life Safety and Fundamentals of Occupational Safety" are identified. To enhance the effectiveness of developing civil protection competencies, the authors propose giving students the opportunity to choose elective courses in relevant fields, such as "Hazards in the Modern Urban Environment," "European Security Mechanisms," "Socio-Environmental Life Safety," and others. The next component is the implementation of non-formal and informal education, which involves self-directed learning through online courses, work with virtual laboratories, participation in professional communities, self-directed scientific study, and the application of acquired knowledge in practical tasks.

The next component involves the implementation of non-formal and informal education, which includes self-directed learning through online courses, work with virtual laboratories, participation in professional communities, independent academic study, and the application of acquired knowledge to practical tasks. Particular attention is paid to the participation of higher education students in security meetings, trainings, seminars, and other events organized by the higher education institution in collaboration with specialists from the Red Cross, the National Police, and the State Emergency Service of Ukraine. The implementation of these components integrates formal and informal education, promotes the development of practical skills, fosters critical thinking and competence among future civil protection specialists,

ensuring their ability to create, maintain, and improve safe working conditions, respond effectively to emergencies, minimize risks in professional and daily activities, and foster a culture of safety in professional practice.

Key words: *institution of higher education, educational process, civil protection competence, student, safety.*

Постановка та обґрунтування актуальності проблеми. Сьогодні в Україні суспільні виклики, які найбільш часто пов'язані з воєнними подіями, підвищеним рівнем небезпек та ризиків для життя і здоров'я людини, зумовлюють необхідність формування в молоді культури безпеки та готовності діяти в умовах військових загроз і надзвичайних ситуацій. Особливої актуальності набуває підготовка здобувачів вищої освіти до усвідомлення небезпек, оцінювання можливих ризиків та прийняття обґрунтованих рішень щодо збереження власного життя і здоров'я та безпеки оточуючих [3, с. 221].

Здобувачі вищої освіти повинні володіти системою знань, умінь і практичних навичок, що дозволяють розпізнавати потенційні загрози, прогнозувати можливі наслідки небезпечних ситуацій та діяти відповідно до вимог безпеки. У цьому контексті важливого значення набуває формування компетентності з цивільного захисту як складової культури безпеки особистості. Йдеться насамперед про підготовку здобувачів до свідомої та відповідальної поведінки в умовах ризику, здатності діяти оперативно, послідовно та рішуче з метою збереження свого життя і здоров'я тих, хто поряд.

Особливу роль у цьому процесі відіграють заклади вищої освіти, які здійснюють підготовку фахівців різних галузей. Саме в освітньому середовищі формується базовий рівень компетентності з цивільного захисту, що сприяє становленню культури безпеки майбутніх фахівців та їх готовності до безпечної поведінки в сучасному суспільстві.

Формування компетентності з цивільного захисту як складової культури безпеки у здобувачів освітнього ступеня «бакалавр» у закладах вищої освіти має бути системним, цілеспрямованим і послідовним процесом, що передбачає дотримання принципу наступності. Важливою умовою такого процесу є поєднання теоретичних знань із практичним відпрацюванням дій, спрямованих на формування безпекової свідомості та мотивації до відповідального ставлення до збереження життя і здоров'я людини. Особливого значення набуває формування здатності до швидких, чітких і виважених дій у разі виникнення надзвичайної ситуації. Це передбачає обізнаність здобувачів освіти з технологіями та засобами захисту, а також способами мінімізації негативного впливу небезпечних чинників, зокрема в умовах загроз, пов'язаних із проявами воєнного періоду.

Формування компетентності з цивільного захисту як складової культури безпеки у здобувачів вищої освіти ґрунтується на дотриманні положень чинних законодавчих і нормативно-правових актів України, що регламентують питання безпеки життєдіяльності, цивільного захисту та охорони праці. Зокрема, Закони України «Про освіту» та «Про вищу освіту» визначають вимоги щодо створення безпечного освітнього середовища, дотримання санітарних норм, запобігання фізичному й психологічному насильству та поширенню дезінформації, зокрема у кіберпросторі. Закон України «Про охорону праці» встановлює пріоритет

життя і здоров'я людини та визначає необхідність забезпечення належних, безпечних і здорових умов праці. Водночас Кодекс цивільного захисту України регулює відносини у сфері захисту населення, територій, довкілля та майна від надзвичайних ситуацій і визначає порядок функціонування єдиної державної системи цивільного захисту. Реалізація положень зазначених нормативних актів адміністрацією закладів вищої освіти, науково-педагогічними працівниками та персоналом сприяє формуванню у здобувачів вищої освіти відповідального ставлення до дотримання вимог безпеки.

Зазначені нормативно-правові акти визначають основні засади державної політики у сфері національної безпеки, цивільного захисту, охорони праці та безпеки життєдіяльності, утверджують пріоритет життя і здоров'я людини, а також встановлюють права й обов'язки щодо захисту населення від надзвичайних ситуацій, пожеж та інших небезпечних подій і реагування на них. Дотримання вимог цих документів у діяльності закладів вищої освіти, зокрема адміністрацією, науково-педагогічними працівниками та іншими працівниками, сприяє створенню безпечного освітнього середовища та формуванню у здобувачів освіти відповідального ставлення до питань безпеки.

Провідна роль у формуванні компетентності з цивільного захисту як складової культури безпеки у здобувачів вищої освіти належить викладачу, який має бути підготовленим до дій у разі виникнення надзвичайних ситуацій та здатним формувати відповідні знання, уміння і навички у здобувачів освіти. Попереднє планування та координація між педагогічними працівниками є важливими для ефективного реагування на воєнні події, стихійні лиха, техногенні катастрофи, особливо у випадку великомасштабних подій, і вимагають не лише навчання щодо готовності до надзвичайної ситуації, а й виховання в педагогів культури безпечної професійної поведінки в умовах надзвичайної ситуації. [2, с. 162].

Отже, аналіз наукових досліджень дає підстави стверджувати, що формування компетентності з цивільного захисту у здобувачів вищої освіти є актуальною педагогічною проблемою та важливим елементом формування культури безпеки. Її формування доцільно забезпечувати під час вивчення як обов'язкових, так і вибіркового освітніх компонентів із залученням міжгалузевих, міжпредметних і міждисциплінарних зв'язків, а також у процесі неформальної та інформальної освіти.)

Аналіз актуальних досліджень і публікацій. Реалії сьогодення спонукають посилити увагу педагогів та до формування культури безпеки в здобувачів освіти, а зокрема набуття компетентності з цивільного захисту. Пошук реалізації педагогічних моделей для формування «культури безпеки» мають відображення у працях науковців В. Бегуна, С. Величка В. Заплатинського, В. Зацарного, В. Михайлюка, Л. Сидорчука. Аналіз особливостей викладання дисципліни «Безпека життєдіяльності та основи охорона праці» у закладах вищої освіти

висвітлено в дослідженнях Н. Балачової, Н. Волненко, С. Грицока, Е. Желіби, В. Зацарного, Л. Кравченко, В. Лапіна тощо.

На формування безпечної поведінки за умови можливого виникнення надзвичайної ситуації націлені праці В. Березуцький, О. Запорожець, Г. Кондрацької, І. Пістуна, В. Ярошевська та інші.

Водночас окремі аспекти організації освітнього процесу в закладах вищої освіти щодо формування компетентності з цивільного захисту у здобувачів освітнього ступеня «бакалавр» залишаються недостатньо дослідженими.

Метою статті є теоретично обґрунтувати значення та особливості формування компетентності з цивільного захисту у здобувачів ступеня «бакалавр» як складової культури безпеки в освітньому процесі закладів вищої освіти.

Виклад основного матеріалу дослідження.

Наша гіпотеза щодо формування компетентності з цивільного захисту як складової культури безпеки у здобувачів вищої освіти ґрунтується на наукових підходах дослідників Ю. Демідова та Н. Мовмиги. Науковці акцентують увагу на реалізації культури безпеки у професійній діяльності на основі сформованих безпекових знань і вмінь у сфері безпеки професійної діяльності. Це, на їхню думку, забезпечується за умови опанування здобувачами загальнопрофесійних і спеціальних дисциплін, які мають бути тісно пов'язані з елементами дисциплін безпекового спрямування. Дослідники наголошують на важливості викладання спеціальних дисциплін безпекового спрямування, що забезпечує формування системи знань у сфері безпеки діяльності. На їхню думку, це сприяє системності у застосуванні методів створення та підтримання безпечних умов праці, а також дозволяє чіткіше визначити місце безпеки діяльності в структурі професійної підготовки та встановити взаємозв'язки між окремими навчальними дисциплінами [1, с. 391].

Водночас дослідники Ю. Демідова та Н. Мовмига наголошують на важливості викладання спеціальних дисциплін безпекового спрямування, що забезпечує формування системи знань у сфері безпеки діяльності. На їхню думку, це сприяє системності у застосуванні методів створення та підтримання безпечних умов праці, а також дозволяє чіткіше визначити місце безпеки діяльності в структурі професійної підготовки та встановити взаємозв'язки між окремими освітніми дисциплінами [1, с. 392].

Здійснений теоретичний аналіз наукових джерел свідчить, що проблема формування культури безпеки у здобувачів вищої освіти вже привертає увагу дослідників. Так, у науковій праці В. Люльченка та Л. Сусли зазначається, що формування безпекової культури у здобувачів освітнього ступеня «бакалавр» у закладах вищої освіти можливе за умови використання міжпредметних і міжтематичних зв'язків між фаховими дисциплінами та освітніми компонентами вільного вибору [4, с. 28].

Таким чином, результати наукових досліджень свідчать про наявність певних напрацювань щодо формування безпекової культури у здобувачів вищої освіти, однак питання формування компетентності з цивільного захисту як її складової потребує подальшого теоретичного осмислення та практичного впровадження в освітній процес.

Важливим завданням викладача у процесі формування компетентності з цивільного захисту є розвиток у здобувачів вищої освіти безпекового мислення та відповідального ставлення до дотримання принципів безпеки як під час освітнього процесу, так і в майбутній професійній діяльності. Не менш важливим є формування навичок безпечної поведінки у повсякденному житті, зокрема під час перебування у побуті, відпочинку, подорожей та в інших життєвих ситуаціях.

У цьому контексті актуальною є позиція науковців Т. Цюман та О. Нагули, які зазначають, що психологічна формула безпеки особистості поєднує соціально сформовані традиції захисту (культуру безпеки), оптимальні умови життєдіяльності, за яких людина не відчуває фізичного, психологічного чи соціального дискомфорту, а також здатність особистості оцінювати потенційні загрози та власну вразливість перед небезпеками, тобто здійснювати аналіз ризиків [6, с. 96].

Заклади вищої освіти повинні створювати належні організаційно-педагогічні умови для формування у здобувачів компетентностей, необхідних для забезпечення відповідного рівня безпеки у разі виникнення надзвичайних ситуацій відповідно до майбутнього профілю професійної діяльності, галузевих норм і правил. На цьому наголошується й в організаційно-методичних рекомендаціях щодо підготовки населення до дій у надзвичайних ситуаціях [5].

Аналіз науково-педагогічних джерел засвідчує значну увагу дослідників до проблеми формування безпечної поведінки та культури безпеки особистості. Водночас окремі аспекти організації освітнього процесу в закладах вищої освіти щодо формування компетентності з цивільного захисту у здобувачів освітнього ступеня «бакалавр» потребують подальшого наукового обґрунтування. У зв'язку з цим актуалізується необхідність дослідження особливостей формування зазначеної компетентності в умовах сучасного освітнього середовища. Такий процес передбачає реалізацію послідовних і логічно взаємопов'язаних складових, спрямованих на формування знань, умінь, практичних навичок і відповідального ставлення до питань безпеки життєдіяльності. Розглянемо варіанти організації процесу формування компетентності з цивільного захисту в здобувача вищої освіти освітнього ступеня «бакалавр».

Оптимальний варіант передбачає формування компетентності з цивільного захисту в здобувача освітнього ступеня «бакалавр» через опанування інтегрованого освітнього компонента «Безпека життєдіяльності та основи охорони праці». У різних освітніх програмах цей компонент може зустрічатися під іншими назвами, проте його мета залишається практично незмінною. Формування компетентності з цивільного захисту здійснюється через вивчення тематичних блоків, таких як: «Категорійно-понятійний апарат з безпеки життєдіяльності», «Природні загрози та характер їхніх проявів і вплив на людей, тварин, рослин і об'єкти економіки», «Техногенні небезпеки та їхні наслідки», «Соціальні небезпеки» та інші. Назви тем можуть відрізнятися залежно від спеціальності, проте зміст і цілі навчання залишаються спільними. Для посилення інтеграції знань доцільним є застосування міжпредметних,

міжтемачних та міжгалузевих зв'язків між дисциплінами. Хоча, аналіз демонструє, що існують програми які не передбачають обов'язкового освітнього компоненту «Безпека життєдіяльності та основи охорона праці». Гаранті таке рішення пояснюють тим, що не всі професійні напрями передбачають прямі дії у сфері цивільного захисту. Проте така позиція є хибною та потенційно загрозовою. Кодекс цивільного захисту України визначає права й обов'язки громадян, підприємств, установ та організацій незалежно від форми власності та виду діяльності, для захисту населення, територій, навколишнього середовища та майна від надзвичайних ситуацій. Тому, освітні програми ступеня «бакалавр» повинні передбачати обов'язковий освітній компонент «Безпека життєдіяльності та основи охорона праці».

Для підсилення та розширення безпекових знань, здобувачеві пропонуються вибіркові освітні компоненти. В закладі вищої освіти доцільно створити банк вибіркових освітніх безпекових компонентів, адаптований до профілю спеціальності, що демонструє важливість підготовки до майбутньої професійної діяльності та формує готовність до дій у сфері цивільного захисту. До таких компонентів можуть належати: «Безпека освітнього середовища», «Небезпеки в сучасному урбанізованому середовищі», «Європейські безпекові механізми», «Основи медичних знань та охорона життєдіяльності», «Національна безпека», «Психологія безпеки», «Кібергігієна та кібербулінг», «Соціально-екологічна безпека життєдіяльності», «Безпека безпроводових і мобільних мереж», «Безпека хмарних технологій», «Безпека в мережі», «Безпека в соціальних мережах», «Інформаційні технології в охороні праці», «Соціальне страхування», «Організація наглядової діяльності в охороні праці» та інші.

Важливим елементом є залучення здобувачів до неформальної та інформальної освіти, що реалізується у позааудиторний час. Здобувач освіти залучається до науково-дослідної діяльності, зокрема бере участь у роботі наукових гуртків і проблемних груп, наукових конкурсах та грантових проєктах, готує наукові публікації та виступає на конференціях різного рівня. Неформальна освіта здобувачів може здійснюватися шляхом самостійного опанування освітніх курсів на різних онлайн-платформах, зокрема: на платформі «Всеосвіта» – курси «Інформаційна безпека», «Муніципальна безпека», «Клас безпеки», «Відділ техногенної безпеки», «Безпека краще всього»; на платформі «Prometheus» – курси «Екологічна безпека та ризики для громад і територій в умовах війни», «OSINT – розвідка з відкритих джерел та інформаційна безпека», «Безпека в інтернеті під час війни: практичний курс», «Цивільна оборона та захист у надзвичайних ситуаціях» та інші. Інформальна освіта передбачає самоорганізоване формування компетентності з цивільного захисту, що реалізується через роботу з віртуальними лабораторіями, участь у професійних спільнотах та самостійне наукове навчання. Такий підхід дозволяє здобувачам поєднувати власну ініціативу та здобути знання, поглиблювати практичні навички та інтегрувати їх у майбутню професійну діяльність.

Особливу увагу слід приділяти участі здобувачів освіти у безпекових зустрічах, бесідах, тренінгах та інших заходах, організованих адміністрацією закладу вищої освіти спільно з фахівцями Товариства Червоного Хреста України, Національної поліції України, Державної служби України з надзвичайних ситуацій, Державної служби України з питань безпеки харчових продуктів та захисту споживачів, Асоціації саперів України та інших відповідних установ. Участь у таких заходах забезпечує здобувачам можливість отримати практично орієнтовані знання від експертів і відпрацювати їх у тренувальних ситуаціях. Крім того, така активність сприяє формуванню у здобувачів ціннісного ставлення до безпеки, розвитку відповідальності та готовності до дій у надзвичайних ситуаціях, що є важливим компонентом формування компетентності з цивільного захисту та культури безпеки.

Висновки та перспективи подальших розвідок напрямку. Формування компетентності з цивільного захисту у здобувачів вищої освіти є невід'ємною складовою культури безпеки особистості та професійної підготовки. Проведений аналіз показав, що ефективне формування цієї компетентності вимагає системного підходу, який передбачає: опанування обов'язкового освітнього компоненту у межах інтегрованої дисципліни «Безпека життєдіяльності та основи охорона праці», освоєння вибіркових дисциплін та курсів для поглиблення знань, умінь і навичок, зокрема через онлайн-платформи та інші форми неформальної освіти; розвиток практичних умінь і безпекового мислення у позаосвітній діяльності, участь у наукових гуртках, конкурсах, конференціях, роботі з віртуальними лабораторіями та професійними спільнотами, участь в тренінгах з представниками різних служб.

Отже, комплексний, поетапний та інтегрований підхід до формування компетентності з цивільного захисту у здобувача вищої освіти забезпечує не лише підготовку до безпечної професійної діяльності, а й сприяє розвитку відповідальної громадянської позиції та культури безпеки в суспільстві.

Перспективи подальших наукових розвідок пов'язані з удосконаленням методичних підходів до інтеграції дисциплін з цивільного захисту у освітні програми різних спеціальностей, розробкою банку вибіркових освітніх безпекових компонентів з урахуванням професійного профілю, а також дослідженням ефективності використання онлайн-платформ, віртуальних лабораторій та інших інноваційних інструментів для формування компетентності з цивільного захисту в здобувачів вищої освіти освітнього ступеня «магістр».

СПИСОК ДЖЕРЕЛ

1. Демідова Ю. Є., Мовмига Н. С. Формування культури безпеки діяльності при викладанні безпекових дисциплін. *Актуальні питання у сучасній науці (Сер. : Педагогіка. Право. Економіка. Державне управління. Техніка. Історія та археологія)*. 2023. №3 (9). С. 385– 397. (дата звернення: 01.03.2026).
2. Івашкевич Є.М. Компоненти культури безпечної професійної поведінки педагога в умовах надзвичайних ситуацій. *Modern Information Technologies and Innovation Methodologies of Education in Professional Training Methodology Theory Experience Problems*. 2023. №67. С. 160–

171. URL: <https://doi.org/10.31652/2412-1142-2023-67-160-171> (дата звернення: 15.02.2026).

3. Кравченко Л. В. Формування готовності майбутнього вчителя до забезпечення соціальної безпеки. *Наукові записки. Серія «Психолого-педагогічні науки»*. 2025. №2. С. 218–224. URL: <https://doi.org/10.31654/2663-4902-2025-PP-2-218-224> (дата звернення: 14.02.2026).

4. Люльченко В. Г., Сусло Л. В. Формування культури безпеки здобувачів освітнього ступеня «бакалавр» у закладах вищої освіти. *Психолого-педагогічні проблеми сучасної школи*. 2023. №1(9). С. 23–30. URL: [https://doi.org/10.31499/2706-6258.1\(9\).2023.279331](https://doi.org/10.31499/2706-6258.1(9).2023.279331) (дата звернення: 07.02.2026).

5. Організаційно-методичні вказівки з підготовки населення до дій у надзвичайних ситуаціях на 2025-2026 роки : затв. наказом Державної служби України з надзвичайних ситуацій від 28 листоп. 2024 р. № 1268. Київ : ДСНС України, 2024. 27 с. URL: <https://nmc.dsns.gov.ua/upload/5/4/0/7/9/ns-1268-orgvkaz.pdf> (дата звернення: 03.03.2026).

6. Цюман Т., Нагула О. Психологічна формула безпеки як концептуальна основа формування навичок безпечної поведінки особистості. *Педагогічна освіта: Теорія і практика. Психологія. Педагогіка*. 2021. №35 (1). С. 94–100. <https://doi.org/10.28925/2311-2409.2021.3513> (дата звернення: 01.02.2026).

REFERENCES

1. Demidova, Yu. Ye., Movmyha, N. Ye. (2023). Formuvannia kultury bezpeky diialnosti pry vykladanni bezpekovykh dystsyplin [Formation of safety culture in teaching safety disciplines]. *Aktualni pytannia u suchasni nauki (Ser. : Pedagogika. Pravo. Ekonomika. Derzhavne upravlinnia. Tekhnika. Istorii ta arkeholohiia)*. №3 (9). S. 385–397. (data zvernennia: 01.03.2026). [in Ukrainian]

2. Ivashkevych, Ye. M. (2023). Komponenty kultury bezpechnoi profesiinoi povedinky pedahoha v umovakh nadzvychnykh sytuatsii [Components of safe professional behavior culture of a teacher in emergency conditions]. *Modern Information Technologies and Innovation Methodologies of Education in Professional Training Methodology Theory Experience Problems*. №67. S. 160–171. URL: <https://doi.org/10.31652/2412-1142-2023-67-160-171> (data zvernennia: 15.02.2026). [in Ukrainian]

3. Kravchenko, L. V. (2025). Formuvannia hotovnosti maibutnoho vchytelia do zabezpechennia sotsialnoi bezpeky [Formation of future teachers' readiness to ensure social safety]. *Naukovi zapysky. Serii «Psiholoho-pedahohichni nauky»*. №2. S. 218–224. URL: <https://doi.org/10.31654/2663-4902-2025-PP-2-218-224> (data zvernennia: 14.02.2026). [in Ukrainian]

4. Liulchenko, V. H., Suslo, L. V. (2023). Formuvannia kultury bezpeky zdobuvachiv osvitnoho stupenia «bakalavr» u zakladakh vyshchoi osvity [Formation of safety culture of bachelor students in higher education institutions]. *Psiholoho-pedahohichni problemy suchasnoi shkoly*. №1(9). S. 23–30. URL: [https://doi.org/10.31499/2706-6258.1\(9\).2023.279331](https://doi.org/10.31499/2706-6258.1(9).2023.279331) (data zvernennia: 07.02.2026). [in Ukrainian]

5. Orhanizatsiino-metodychni vkazivky z pidhotovky naselennia do dii u nadzvychnykh sytuatsiakh na 2025-2026

roky : zatv. nakazom Derzhavnoi sluzhby Ukrainy z nadzvychnykh sytuatsii vid 28 lystop. 2024 r. № 1268. [State Emergency Service of Ukraine. Organizational and methodological guidelines for preparing the population for actions in emergencies for 2025-2026 (Order No. 1268, November 28, 2024)]. Kyiv : DSNS Ukrainy, 2024. 27 s. URL: <https://nmc.dsns.gov.ua/upload/5/4/0/7/9/ns-1268-orgvkaz.pdf> (data zvernennia: 03.03.2026). [in Ukrainian]

6. Tsiuman, T., Nahula, O. (2021). Psiholohichna formula bezpeky yak kontseptualna osnova formuvannia navychok bezpechnoi povedinky osobystosti [Psychological safety formula as a conceptual basis for developing safe behavior skills]. *Pedahohichna osvita: Teoriia i praktyka. Psiholohiia. Pedahohika*. №35 (1). S. 94–100. URL: <https://doi.org/10.28925/2311-2409.2021.3513> (data zvernennia: 01.02.2026). [in Ukrainian]

ВІДОМОСТІ ПРО АВТОРІВ

КРАВЧЕНКО Леся – доцент кафедри техніко-технологічних дисциплін, охорони праці та безпеки життєдіяльності Уманського національного університету.

Наукові інтереси: формування компетентності з цивільного захисту у здобувачів вищої освіти як складової культури безпеки.

ЛЮЛЬЧЕНКО Вячеслав – доцент кафедри техніко-технологічних дисциплін, охорони праці та безпеки життєдіяльності Уманського національного університету.

Наукові інтереси: формування компетентності з цивільного захисту у здобувачів вищої освіти як складової культури безпеки.

ОРЛОВА Ольга – доцент кафедри техніко-технологічних дисциплін, охорони праці та безпеки життєдіяльності Уманського національного університету.

Наукові інтереси: формування компетентності з цивільного захисту у здобувачів вищої освіти як складової культури безпеки.

INFORMATION ABOUT THE AUTHORS

KRAVCHENKO Lesia – Senior lecturer of the department of technical and technological disciplines, labor protection and life safety Uman National University.

Scientific interests: developing civil protection competencies among higher education students as a component of safety culture.

LYULCHENKO Vyacheslav – Senior lecturer of the department of technical and technological disciplines, labor protection and life safety Uman National University.

Scientific interests: developing civil protection competencies among higher education students as a component of safety culture.

ORLOVA Olga – Senior lecturer of the department of technical and technological disciplines, labor protection and life safety Uman National University.

Scientific interests: developing civil protection competencies among higher education students as a component of safety culture.

Стаття надійшла до редакції 19.03.2026 р.

Стаття прийнята до друку 29.03.2026 р.

УДК 373.2:373.3.016:51:004.896

DOI: 10.36550/2415-7988-2026-1-223-554-560

ISSN 2415–7988 (Print) ISSN 2521–1919 (Online)

ХАРАДЖЯН Наталя –

кандидат педагогічних наук, доцент,

доцент кафедри фізики та методики її навчання

Криворізького державного педагогічного університету

ORCID: <https://orcid.org/0000-0001-9193-755X>

e-mail: n.a.kharadzjan@gmail.com